Koto2024-uudistus kuntien näkökulmasta ja budjettiriihen 58 miljoonan leikkaus

25.10.2024

Teemu Haapalehto
Maahanmuuttoasioiden johtaja

Rahoitusta leikataan rajusti

- Budjettiriihen kirjaus: ”Kotoutumiskorvauksiin ehdotetaan 58 miljoonan euron säästöä. Kotoutumisen palveluihin ei tehdä sellaisia muutoksia, jotka *heikentäisivät työllistymisen mahdollisuuksia* tai *lasten ja nuorten palveluita*”

- Erityisen merkittävästi laskennallisten korvausten leikkaus kohdistuu haavoittuvassa asemassa oleviin alle 7-vuotiaisiin lapsiin, joiden osalta laskennallinen korvaus (ilman tulkitsemisen kustannuksia) laskee 66 %
  - Hallituksen ajatusta siitä, että 2/3 rahoitusleikkaus ei vaikuttaisi palveluihin, voidaan pitää erittäin optimistisena

- Uudessa kotoutumislaissa tavoitteena tarjota lastenhoidolla tuettua suomen tai ruotsin kielen opetusta kotihoidon tukea saaville maahanmuuttajavanhemmille, erityisesti kotiäideille. Suuri osa 58 miljoonan leikkauksesta kohdentuu palvelutuotannon rahoituspohjan heikentämisen kautta niihin maahanmuuttajanaisiin, joiden kotoutumista Suomeen hallitus aikoo kohentaa hallitusohjelmaan kirjatulla 5 miljoonan euron vuotuisella erillismäärärahalla
  - Hallituksen linja vaikuttaa Espoon näkökulmasta sisäisesti ristiriitaiselta ja poukkoilevalta. Halutaanko kotona lastaan hoitavien äitien kotoutumista tukea vai ei?

Kotoutumispolitiikan heikennyksiä tulee arvioida kokonaisuutena

- Esitetyt kuntien tehtävien kevennykset tai poistot ovat täysin epäsuhteessa esitettyyn laskennallisten korvausten tason leikkaukseen. Monelta osin esitetyt muutokset eivät tosiasiallisesti lainkaan vähennä kuntien kotoutumiseen liittyviä tehtäviä

- Leikkausten vaikutus kohdentuu erityisen merkittävästi niihin kuntiin, jotka jo nyt väestöpohjansa takia kantavat suurimman vastuun Suomen kotoutumispolitiikasta. Leikkauksen kohderyhmien keskittyminen suuriin kaupunkeihin vahvistuu entisestään

- Laskennallisten korvausten tason leikkaus, yhdistettynä jo aiemmin päätettyyn korvausajan lyhentämiseen ja tulkitsemiskustannusten korvaamisen heikennyksiin, vaikuttaa merkittävästi kunnan mahdollisuuksiin järjestää maahanmuuttajille heidän kotoutumistaan tukevia palveluita tilanteessa, jossa kuntien lakisääteiset kotoutumisvelvoitteet ovat kasvamassa
  - Sote-uudistuksen yhteydessä tehdyt muutokset kuntien rahoituspohjaan ovat jo aiemmin merkittävästi kaventaneet Espoon ja muiden kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneiden maahanmuuttajien keskeisten kotikuntien taloudellista liikkumavaraa
  - Huolimatta korvauksien heikentymisestä tulee kuntien kuitenkin huolehtia esimerkiksi asiakkaan oikeudesta tulkitsemiseen

Ukrainalaisista

- Valtio on kannustanut kuntia saamaan ukrainalaiset kuntalaisiksi ja kunnan palveluiden piiriin sen sijaan, että lainsäädäntöön olisi tehty sellaisia muutoksia, jotka olisivat saaneet vastaanottokeskuksissa edelleen kirjoilla olevat ukrainalaiset yhdenvertaisesti kuntien asukkaiksi ja kattavasti kotoutumista edistävien palveluiden piiriin
  - Lokakuussa 2024 vastaanottojärjestelmässä on edelleen kirjoilla noin 20 000 ukrainalaista. Vastaanottojärjestelmää ei ole tarkoitettu kotoutumisen tukemiseen tai oleskeluluvan saaneiden maahanmuuttajien asumiseen ja palveluiden järjestämiseen

- Kotikunnan saatuaan niiden ukrainalaisten, jotka eivät pysty elättämään itseään palkkatuloilla, ensisijainen toimeentulon turva on käytännössä toimeentulotuki
  - Toimeentulotuen tulisi olla viime sijainen toimeentulon turva
  - Muut oleskeluluvan saaneiden maahanmuuttajaryhmien kohdalla toimeentulo turvataan tyypillisesti työttömyyteen liittyvillä tulonsiirroilla
  - Toimeentulotuki on tutkitusti kannustusvaikutuksiltaan kaikkein heikoin tulonsiirtojen muoto, mutta toimeentulotuen rahoituspohjan muutosehdotuksessa kesällä ajatuksena oli, että nopea työllistyminen voisi säästää kunnat ukrainalaisten kasvavilta toimeentulotuen kustannuksilta

- Nyt toimeentulotukea ja laskennallisia korvauksia koskevilla rahoitusratkaisuillaan valtio vetää maton alta niiltä kunnilta, joihin ukrainalaisia on lukumääräisesti eniten tullut kuntien asukkaaksi

13 § 3 mom.: Absurdi vitsi?

- Esityksen mukaan laista kumottaisiin kunnan velvollisuus laatia 13 § 3 momentin mukainen asiakirja kunnan kotoutumisohjelmasta

- 1.1.2025 voimaan astuvan lain kotoutumisen edistämisestä 59 §:n mukaan kunnille maksettavien korvausten edellytyksenä on, että kunnassa on laadittu kotoutumisohjelma. Kuntien saaman ohjeistuksen mukaan kotoutumisohjelma-asiakirja tulee toimittaa ELY-keskukselle viimeistään 5.12.2024

- Normin purku (kumotaan kunnan velvollisuus laatia asiakirja kunnan kotoutumisohjelmasta) jää absurdilla tavalla toteutumatta, kun lain vastuuministeriö ja ELY-keskus heti esityksen lausuntovaiheen alussa totesivat, että kotoutumisohjelma-asiakirja tulee kuitenkin tosiasiallisesti laatia

- Hallituksen olisi hyvä päättää, keveneekö velvoite vai ei ja toimia sen mukaan

- Espoo pitäisi toivottavana, että kotoutumisen kehittämisen ja edistämisen voimavarat voitaisiin suunnata aidosti hyödylliseen tekemiseen sen sijaan, että kunnat maksatusteknisten seikkojen vuoksi joutuvat laatimaan lyhytaikaisia, muodollisuudeksi jääviä kotoutumisohjelma-asiakirjoja

15 §: kunnan velvoitteet eivät kevene, moniammatillisen yhteistyön edellytykset heikkenevät entisestään

- Monialaisen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointia koskeva pykälä kumottaisiin
  - Ei vähennä kuntien tehtäviä, kun asiakkaalle on kuitenkin laadittava ns. perusmuotoinen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi, mutta heikentää entisestään mahdollisuutta saada hyvinvointialueen sosiaalihuoltoa tarvittaessa mukaan moniammatilliseen yhteistyöhön
  - Tiedonsaantioikeus poikkihallinnollisessa työssä heikkenee edelleen
  - Kunnat ohjaisivat tarvittaessa sosiaali- ja terveyshuollon palveluihin, mutta STM:n kanta on ollut, että sote-palveluiden ohjaus ja neuvonta on osa sote-palvuiden järjestämisvastuuta, ei kunnan tehtävä
  - Sinänsä Espoo pitää hyvänä, että monialaisen palvelun kohderyhmiä ei jäykästi määriteltäisi laissa

17 §: päällekkäisistä suunnitelmista luopuminen järkevää

- Esityksen mukaan monialaista kotoutumissuunnitelmaa koskeva pykälä kumottaisiin kokonaisuudessaan

- Espoo pitää hyvänä, että monialaisen kotoutumissuunnitelman mukaisesta päällekkäisestä viranomaistyöstä voidaan luopua, mutta laki- ja rahoitusmuutos entisestään vähentää hyvinvointialueiden halua ja kykyä osallistua monialaiseen kotoutumistyöhön silloinkin, kun sille on painava tarve

- Lisäksi joidenkin kohderyhmien osalta voitaisiin kokonaan luopua velvoitteesta laatia kotoutumissuunnitelma. Esimerkiksi ilman huoltajaa tulleille alaikäisille tehdään jo nykyisin seuraavat suunnitelmat:
  - opinto-ohjelma/oppimissuunnitelma/HOPS sekä
  - sosiaalihuollon asiakassuunnitelmat ja ryhmäkodeissa tai perhehoidossa tehtävät hoito- ja kasvatussuunnitelmat

- On vaikea tunnistaa mitä lisäarvoa kunnan kotoutumissuunnitelma enää toisi asiakkaalle em. suunnitelmien lisäksi, koulu ja perheryhmäkodit (tai perhehoito) tekevät jo nykyisin tiivistä yhteistyötä keskenään

21 §: perusteltu kevennys, ei juuri säästövaikutuksia

- Esityksen mukaan perheen kotoutumissuunnitelmaa koskeva pykälä esitetään poistettavaksi kokonaisuudessaan

- Espoo pitää kannatettavana perheiden kotoutumissuunnitelmaa koskevan säätelyn poistamista. Tilanteissa, joissa perheen kotoutumissuunnitelma olisi tarpeen laatia, ovat sosiaalipalvelut ja niiden asiakassuunnitelmat luontevin vastuutaho

- Perheen kotoutumissuunnitelmien olisi todennäköisesti laadittu kunnissa tosiasiallisesti varsin vähän
  - Tämän vuoksi on vaikea nähdä niistä luopumista sellaisena kuntien tehtävien vähentämisenä, jonka vuoksi laskennallisten korvausten laskemiselle olisi perusteita

45 §: suunnittelun ja yhteistyön tarve ei vähene pykälää muuttamalla

- Ehdotuksessa perustellaan laskennallisten korvausten korvaustason merkittävää laskemista kuntien ja hyvinvointialueiden suunnittelu-, kehittämis- ja seurantatehtävien keventämisellä. Esityksessä katsotaan, että ne vähentävät byrokratiaa ja tehostavat resurssien käyttöä

- Esityksen mukaan kunnilta poistuisi yleis- ja yhteensovittamisvastuu kotoutuja-asiakkaiden kotoutumisen edistämisen suunnittelusta ja kehittämisestä. Esityksen mukaan 45 §:n 2 momentti kumotaan

- On hämmentävä ajatus, että tilanne jotenkin kohentuisi, jos kotoutumisen tukemisen suunnittelu ja kehittäminen jätettäisiin tekemättä

- Niiden kuntien, joissa maahanmuuttajat enimmäkseen Suomessa asuvat (63 % kuudessa suurimmassa kaupungissa) kaupunkien tekemä suunnittelu- ja kehittämistyö pitävät hallituksen toimin nyt heikennettävää Suomen kotoutumispolitiikan uskottavuutta pystyssä
  - Tämä työ ei katoa mihinkään
  - Vastuulliset kunnat ei voi ryhtyä roiskimaan fiilispohjalta, vaikka suunnitteluvelvoite näennäisesti kevenisi pykälässä

48 §: suunnittelun ja yhteistyön tarve ei vähene pykälää muuttamalla

- Pykälässä esitetään poistettavaksi kunnan velvollisuus perustaa maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmä

- Niissä kunnissa, joissa maahanmuuttajien väestöosuus ja määrä ovat suuria ja kotoutumislakia tosiasiassa enimmäkseen toimeenpannaan, suunnittelutyön ja yhteistyön tarve ei tule sääntelystä, vaan kuntalaisten tarpeista, joihin kuntien rahoitusjärjestelmästä tulee löytyä vastaus

- Espoo toteaa, että yhteistyöryhmää koskevan pykälän poistaminen ei vähennä kunnassa tehtävän suunnittelun ja yhteistyön määrää, jonka merkitys tosiasiassa kasvaa uuden kotoutumislain myötä
  - Pykälän poistaminen ei siten ole sellaista normin purkua, jolla voidaan perustella laskennallisten korvausten vähentämistä

Hallituksen esitys tarkoittaa tosiasiallisesti kotoutumiseen liittyvien kustannusten siirtämistä valtiolta kunnille ja on täten hallitusohjelmaan kirjatun rahoitusperiaatteen (ei uusia velvoitteita ilman uutta rahoitusta) vastainen